

УДК 631.16:658

І. М. Зеліско,
 д. е. н., доцент, професор кафедри фінансів і кредиту,
 Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВИХ КОМПАНІЙ

I. Zelisko,
 Doctor of Economic Science, Professor Department of Finance and Credit,
 National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

FINANCIAL FLOWS OF AGRO-INDUSTRIAL COMPANIES

У статті розглянуті сучасні погляди на сутність фінансових потоків підприємств. Представлено види та властивості фінансових потоків аграрно-промислових компаній. Виявлено характерні особливості фінансових потоків аграрно-промислових компаній та їх взаємозв'язок із фінансовими результатами діяльності.

The modern views on financial flows of companies are examined at the article. The types and properties of agro-industrial companies' financial flows are shown. The characteristic features of agro-industrial companies' financial flows and their relationship with financial results are defined.

Ключові слова: фінансовий потік, фінансові ресурси, фінансове забезпечення, фінансові відносини, платоспроможність, ліквідність, аграрно-промислове виробництво.

Key words: financial flow, financial resources, financial provision, financial relations, solvency, liquidity, agro-industrial production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із найважливіших напрямів фінансової політики аграрно-промислових компаній України є формування і реалізація стратегії управління фінансовими ресурсами, яка повинна сприяти їх фінансовому забезпеченню та досягненню значних темпів зростання прибутку, на засадах мінімізації фінансових ризиків та оптимізації руху фінансових потоків.

Неповторність та специфічність фінансових потоків у діяльності аграрно-промислових компаній пов'язана із тим, що вони нагромаджують та використовують різні фінансові ресурси за видами та рівнем їх ліквідності, тобто відбувається рух різних активів і з різною швидкістю. Процеси управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній, які перебувають у безперервному русі й змінах, направлені на гармонізацію фінансових відносин аг-

рарно-промислових компаній з іншими економічними суб'єктами у всій складності їх відтінків та різноманітності проявів. У зв'язку із цим, необхідно визначитися із видами фінансових потоків і виявити їх характерні властивості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню фінансових потоків приділено увагу в працях таких вчених, як З. Боді та Р. Мертон, Г. Азаренкова, А. Азрилиян, О. Васюренко, О. Гудзь, Г. Кірейцев, О. Непочатенко, Ю. Плущевська, В. Пономаренко, Ю. Путьтін, М. Романовський, П. Стецюк, О. Тридід, М. Якубовський. Проте серед вчених не існує єдиної думки щодо розуміння та трактування цього поняття, мало досліджені особливості та характерні властивості фінансових потоків у діяльності аграрно-промислових компаній.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Всі види фінансових потоків впливають на результативність і платоспроможність господарської діяльності аграрно-промислових компаній. Для підвищення дієвості механізму формування і використання фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній, який націлений на забезпечення безперервного відтворення в аграрно-промислових компаніях, з метою подальшого підвищення їх конкурентоспроможності, зменшення ризиків діяльності та непередбаченої втрати платоспроможності, необхідним є визначення змісту фінансових потоків, їх класифікаційних ознак та характерних властивостей.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є ідентифікація фінансових потоків у діяльності аграрно-промислових компаній, виявлення взаємозв'язків між фінансовими потоками та фінансовими ресурсами та їх впливу на фінансові результати.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Здійснення господарських операцій аграрно-промисловими компаніями, супроводжується певним цілеспрямованим рухом фінансових ресурсів, який породжує відповідні економічні відносини. Тобто фінансові відносини реалізуються завдяки їх матеріальним носіям, роль яких виконують фінансові ресурси [2].

Зв'язки між фінансовими ресурсами і фінансовими відносинами у всій сукупності їх багатогранності і різноманітності втілюються у фінансовому потоці. Фінансовим ресурсам притаманна мобільність, у зв'язку із чим і виникають фінансові відносини, що супроводжуються відповідними фінансовими потоками.

Кількісним еквівалентом фінансового потоку протягом певного періоду виступають фінансові ресурси, які здійснюють свій мобільний прояв. Таким чином, фінансовий потік кристалізує та концентрує в собі найбільш притаманні властивості таких економічних категорій, як фінанси, фінансові ресурси, фінансові відносини.

Термін " фінансовий потік " набув поширення у застосуванні щодо розкриття сутності фінансових процесів, що відбуваються в господарській діяльності економічних суб'єктів. Для характеристики діяльності аграрно-промислових компаній доцільно використовувати такий термін, особливо, коли це стосується питань формування, нагромадження, трансформації та використання фінансових ресурсів [3].

Фінансовий потік — це цілеспрямований рух фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій аграрно-промисловими компаніями, внаслідок якого виникають економічні відносини. Тому з великої кількості властивостей, що притаманні фінансовим потокам, необхідно виокремити найбільш важливі: місце здійснення, ритмічність, конфігурація, складові основної діяльності, вектор спрямування.

Місце здійснення. В залежності від місця здійснення фінансові потоки можуть бути внутрішні та зовнішні [2]. Якщо мають місце економічні стосунки в аграрно-промислових компаніях між підприємствами-учасниками або їх структурними одиницями, то відбуваються внутрішні фінансові потоки. В процесі господарської діяльності аграрно-промислової компанії здійснюються партнерські взаємовідносини з різними економічними суб'єктами та фінансовими інституціями, в такому разі мають місце зовнішні потоки.

Ритмічність. За такою властивістю можливо представити фінансові потоки як нестійкі, визначено стійкі та невизначено стійкі.

Так, нестійкі мають випадковий характер, наприклад, субсидія або субвенція на безоплатній основі. Невизначено стійкі — це фінансові потоки з терміном дії без лімітованого обмеження, наприклад здійснення матеріальних заохочувальних виплат. Визначено стійкі характеризуються наявністю офіційного підтвердження умов їх здійсненням у відповідності до існуючої нормативно-правової бази країни (здійснення сплати податків, зборів, платежів до бюджету; сплата орендних платежів).

Вектор спрямування. Згідно з даною властивістю фінансові потоки можна розглядати за такими видами — однібічні і багатобічні. Однібічні — це фінансові потоки, які пов'язані з додатнім або від'ємним рухом фінансових ресурсів, тобто збільшуються або зменшуються їх обсяги. Особливістю багатобічних потоків є різноманітність операцій, коли здійснення однієї з них потребує відповідного вектору та породжує іншу операцію з іншим вектором спрямування.

Складові основної діяльності. Такі фінансові потоки віддзеркалюють види основної діяльності аграрно-промислової компанії.

Здійснення операційної діяльності супроводжується потоками, на які покладено функції фінансового забезпечення складного відтворювального ланцюга: витрати на виробництво, виручка від реалізації продукції тощо. В

Таблиця 1. Структура фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній за рівнем ліквідності та ризику, %*

Складові фінансових ресурсів	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Частка фінансових ресурсів у структурі оборотних активів	35,7	41,7	41,9	49,0	52,9	57,5	55,2
За ступенем ліквідності							
Високоліквідні	3,0	3,1	4,3	3,2	4,4	5,5	4,4
Помірноліквідні	76,8	73,5	74,5	78,0	73,7	71,1	72,0
Низьколіквідні	20,2	23,4	21,2	18,8	21,9	23,4	23,6
За ризиком вкладення							
із мінімальним ризиком	3,0	3,1	4,3	3,2	4,4	5,5	6,0
із середнім ризиком	2,2	1,9	3,0	1,6	1,5	1,4	1,8
із значним ризиком	94,8	95	92,7	95,2	94,1	93,1	92,2

рамках здійснення фінансової діяльності рух фінансових ресурсів спрямований на підвищення дієвості використання активів аграрно-промислових компаній.

Фінансова діяльність характеризується отриманням дивідендів за акціями, відсотків за облігаціями або витратами щодо придбання цінних паперів [6]. Інвестиційна діяльність передбачає отримання доходів від інвестицій у дочірні, спільні підприємства або здійснення витрат з фінансування інвестиційних проектів [4].

Конфігурація. Фінансові потоки можуть бути представлені як матеріальні, грошові та не грошові, тобто сама назва потоків дає уявлення про предметність виразу їх здійснення.

Представлена класифікація уможливує конструювання механізму керування та корегування фінансових потоків в аграрно-промислових компаніях, що має на меті підвищення результативності всіх видів його діяльності. Тому досить затребуваною є конкретизація фінансових потоків в узагальненій їх характеристиці з нівелюванням виду фінансових ресурсів.

Цим пояснюється необхідність розгляду таких характерних його властивостей, як швидкість, термін, ритмічність руху. Ці властивості фінансового потоку знаходяться у тісному зв'язку із ліквідністю фінансових ресурсів, які формують структуру фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній (табл. 1).

В аграрно-промислових компаніях у часовому інтервалі 2006—2012 рр., композиційні частки між складовими фінансових ресурсів за їх ліквідністю та ризиком не коливаються. Несприятливим аспектом можна вважати наявність великого низько ліквідного сегменту фінансових ресурсів (23,6 %) та частку фінансових ресурсів із високим ризиком (92,2 %) — до них відносимо борги дебіторів та ліквідні запаси товарів.

В аграрно-промислових компаніях у часовому інтервалі 2006—2012 рр., композиційні

частки між складовими фінансових ресурсів за їх ліквідністю та ризиком не коливаються. Несприятливим аспектом можна вважати наявність великого низько ліквідного сегменту фінансових ресурсів (23,6 %) та частку фінансових ресурсів із високим ризиком (92,2 %) — до них відносимо борги дебіторів та ліквідні запаси товарів.

Мобільні властивості фінансових ресурсів пов'язані з їх швидкістю [7]. Таку властивість фінансового потоку можна розглядати як здатність фінансових ресурсів в процесі господарської діяльності здійснювати обертання [5].

Фінансові потоки також характеризуються терміном руху. Наприклад, перетворення товарно-матеріальних цінностей у готову продукцію, або погашення дебіторської заборгованості.

Ритмічність фінансового потоку пов'язана з темпами використання та надходження фінансових ресурсів, тобто надходження і витрачання. Вона вимагає певної координації позитивних і від'ємних потоків [10].

Представлені властивості характеризуються певною кореляцією. Так, зі збільшенням швидкості руху фінансових потоків та його ритмічністю відповідно витрачається менше часу на обертання. Між наведеними властивостями існує тісний зв'язок

Аграрно-промислові компанії розпочинають господарську діяльність з пошуку, акумуляції, нагромадження, трансляції та використання фінансових ресурсів. Для того, щоб здійснити виробничу діяльність потрібні наявні фінансові ресурси, які необхідно задіяти з метою отримання засобів виробництва. Сформований ресурсний і технічний потенціал уможливує здійснення відтворення в межах аграрно-промислової компанії. Поєднання факторів виробництва, тобто вплив робочої сили на засоби виробництва відбувається на виробничій стадії відтворювального процесу.

Швидкість руху фінансового потоку на цій стадії залежить від технічних характеристик

Таблиця 2. Фінансові результати діяльності аграрно-промислових компаній

Компанія	Чистий дохід, млн грн.			Чистий прибуток, млн грн.		
	2012 р.	2013 р.	Зміна,%	2012 р.	2013 р.	Зміна, %
Ukrlandfarming	15098	16550	9,62	4327	6024	39,22
Кернел	15017	16600	-9,86	322	355	10,10
МХП	11248	11953	6,27	2478	1295	-47,75
Астарта	3702	4073	10,03	466	298	-36,11
Мрія	2781	3986	48,34	1394	707	-49,26
Агротрейд	2830	3189	12,69	197	188	-4,16
Росток-Холдинг	2509	1600	-36,23	92	23	-75,46
Індустріальна молочна компанія	601	917	52,46	150	206	37,88

обладнання, техніки, рівня виробничих технологій та продуктивності праці. Ритмічність руху фінансового потоку на цьому етапі сприятиме зменшенню здійснених витрат та собівартості продукції, що позитивно вплине на фінансові потоки. Проте наявність сплаченого мита призведе до від'ємних фінансових потоків в аграрно-промислових компаніях [8].

Результатом здійснення виробничої стадії відтворення аграрно-промисловою компанією є отриманий кінцевий продукт, що сформувався в результаті діяльності підприємств-учасників та структурних одиниць. Виготовлена продукція повинна надійти до кінцевого споживача з мінімальним часовим лагом. Від цього залежить швидкість та терміни позитивних фінансових потоків. Проте може існувати ситуація, коли фінансові потоки на цьому етапі зменшуються за рахунок створення запасів нереалізованої продукції.

Подальший рух фінансових потоків пов'язаний з особливостями ціноутворення в аграрно-промисловій компанії та існуючою кон'юнктури ринку. Якщо виробництво продукції достатньо прибуткове, то дохід від її реалізації значно перевищує витрати аграрно-промислових компаній, тобто зростають позитивні фінансові потоки. Такі ситуації можливі за високої якості, екологічної чистоти або органічності аграрно-промислового виробництва, тобто за умови задоволення потреб споживачів на ринку.

Після отримання виручки від реалізації продукції фінансовий потік зменшується на суму сплачених податків, зборів, платежів, що перераховують у залежності від суми доходу [4]. На цьому етапі діяльності фінансовий потік залежить від понесених витрат на виробництво і реалізацію продукцію. Якщо отримані доходи перевищують постійні та змінні витрати на виробництво продукції, то аграрно-промислова компанія отримала позитивний показник результативності основної діяльності.

Далі аграрно-промислові компанії повинні сплатити фіксований сільськогосподарський податок, або податок на прибуток, що визначається організаційно-правовою формою формування або системою оподаткування, що ним застосовується. Таким чином, отримання чистого доходу віддзеркалюється у фінансовому потоці, ритмічність та термін руху якого пов'язані із встановленими термінами розрахунків за податковими зобов'язаннями.

Аграрно-промислові компанії зацікавлені у стабільності та прибутковій діяльності підприємств — учасників або його структурних одиниць. Важливою умовою ефективного функціонування є забезпечення рівномірності та збалансування фінансових потоків у цих підприємствах та підрозділах, проте це не завжди можливо як з технологічної, так з фінансової точок зору.

Розширення сфери збуту, завоювання нових ринків реалізації продукції супроводжується суперечливими ситуаціями в діяльності аграрно-промислових компаній. З одного боку, збільшуються обсяги реалізації продукції та надходження виручки, проте, з іншого боку можуть виникати проблеми з вчасністю та повнотою виконання зобов'язань партнерів. Такі аспекти діяльності проявляються у виникненні та збільшенні дебіторської заборгованості.

Заборгованість дебіторів для аграрно-промислових компаній представляє собою недоотриманий ресурс, який знаходиться за його межами та гальмує подальший рух фінансових потоків [1]. У свою чергу, наявність дебіторської заборгованості є джерелом виникнення кредиторської заборгованості, що призводить до труднощів або неможливості розрахуватися за зобов'язаннями та несе загрозу штрафних санкцій та збитків.

Отриманий чистий дохід в аграрно-промисловій компанії є визначальним для подальших напрямів руху фінансових потоків. Так, важливим в його діяльності є забезпечення подаль-

шого відтворення у збільшених обсягах за кількістю, асортиментом, властивостями та вартістю (табл. 2).

Фінансові результати діяльності найбільших аграрно-промислових компаній ілюструють наявні тенденції, що склалися в аграрно-промислому виробництві України [9]. Останні роки показали, що завдяки аграрно-промисловим компаніям вирішуються питання продовольчої безпеки в Україні та світі, активізується експортна діяльність в аграрній сфері, харчовій промисловості. Економічні проблеми, що охопили всі галузі національної економіки, значні темпи інфляції та девальвація національної валюти, різке зростання курсу долара США, євро та інших іноземних валют, військові події на сході країни та негативно вплинули на позитивну динаміку діяльності українських аграрно-промислових компаній. Запас фінансової міцності дозволяє їм утримувати фінансову стійкість, не зважаючи на зменшення чистого доходу та прибутку.

ВИСНОВКИ

Для фінансової забезпеченості аграрно-промислових компаній необхідним є збалансованість та інтенсивність руху фінансових ресурсів, вартісна та кількісна оптимізація їх складу. Оскільки фінансові потоки відображають процес господарської діяльності, актуальними в системі фінансових взаємовідносин аграрно-промислових компаній із іншими суб'єктами господарювання є питання оптимального перерозподілу фінансових потоків та максимальної прибутковості використання фінансових ресурсів. Визначення видів фінансових потоків та виявлення їх характерних властивостей відіграє важливого значення в організації системи управління фінансовими ресурсами з метою забезпечення стійкого фінансового стану та отримання позитивних фінансових результатів діяльності, що уможлиблює мінімізацію впливу ризиків на фінансові потоки та наявність джерел фінансування подальших відтворювальних процесів аграрно-промислових компаній.

Література:

1. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М.Д. Білик // Фінанси України. — 2003. — № 12. — грудень. — С. 23—36.
2. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Є. Гудзь. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 578 с.

3. Економічний енциклопедичний словник: [у 2 т.] / [За ред. С. В. Мочерного]. — Львів: Світ, 2005. — Т. 1. — 2005. — 616 с.

4. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: підручник / Г.Г. Кірейцев. — Житомир: ЖІТІ, 2001. — 440 с.

5. Мец В.О. Економічний аналіз: навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 1999. — 132 с.

6. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. — К.: "Центр учбової літератури", 2013. — 504 с.

7. Смаленюк П.С. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. — Хмельницький: НВП "Еврика" ТОВ, 2002. — 244 с.

8. Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / Стецюк. П.А. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 386 с.

9. ТОП 100. Рейтинг кращих компаній України. — К.: Економіка, 2014. — № 3. — 114 с.

10. Motyl A. Dilemmess of independence Ukraine. — New York after. — 1993. — P. 54—55.

References:

1. Bilyk, M.D. (2003), "Ypravlinnia debitor-skoïu zaborhovannistiu pidpryemstv", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 23—36.
2. Gud'z', O.Ye. (2007), *Finansovi resursy sil's'kogospodars'kyh pidpryemstv* [Financial resources agricultural enterprises], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
3. Mocherniy, S.V. (2005), *Ekonomichnyi entsiklopedichnyi slovnyk* [Economic encyclopedic vocabulary], Svit, Lviv, Ukraine.
4. Kireytsev, G.G. (2001), *Finansoviy menejment* [Financial management], GITI, Zhytomyr, Ukraine.
5. Mets, V.O. (1999), *Ekonomichnyi analiz* [Economic analyze], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Nepochatenko, O.O. (2013), *Finansi pidpryemstv* [Finance of enterprises], Center ychbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
7. Smaleniuk, P.S. (2002), *Finansoviy analiz* [Financial analyze], NVP Evrika Khmel'nitskii, Ukraine.
8. Stetsiuk, P.A. (2008), *Teoriia i praktyka upravlinnia finansovymy resursamy* [Theory and practice of financial resources management], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
9. TOP 100 (2014), "Reiting luchshih kompanii Ukrainy", [The rating of the best companies of Ukraine], *Ekonomika*, Kyiv, Ukraine.
10. Motyl, A. (1993), *Dilemmess of independence Ukraine*, New York after, New York, USA. *Стаття надійшла до редакції 09.12.2014 р.*